AURELIA HANGANU
Biblioteca Ştiinţifică Centrală
a AŞM (Chişinău)

SEMNELE PREDICATIVE ÎN STRUCTURA SEMANTICĂ DE BAZĂ A ENUNȚULUI

Abstract

The paper reveals the main features of the base semantically structure of enounce which contains predicative signs. The initial hypothesis is the verb or the verbal word organizes enounce semantically and syntactically. The fact requires underlining the relations between semantics of the verb and the form of entire enounce. The liaison could be realized by the predicative actant – the semantic actant which have got predicative signification.

Verbul (sau cuvântul cu sens verbal) este cel care organizează propoziția atât din punct de vedere semantic, cât şi sintactic. Chiar dacă formal compartimentele sintaxei sunt divizate, iar metoda conținutului şi orientării descrierii sintactice se îmbină cu cea formală, enunțurile axate pe diverse structuri, dar având acelaşi predicat sunt discutate, tradițional, în compartimente diferite ale gramaticii, independent unul de altul. Mai mult, dacă interpretăm scopul sintaxei semantice ca fiind crearea unei enciclopedii a tipurilor de sens în propoziție, atunci în mod prioritar se cere a stabili raportul dintre semantica verbului şi forma întregii propoziții.

Descrierea sistemică a întregului enunț, organizat de un singur predicat, a fost întotdeauna îngreunată de trei circumstanțe:

1) sensurile multiple ale verbului (polisemantismul);

2) faptul că multe verbe se utilizează atât în propoziția simplă, cât şi în frază;

3) principiile vagi de delimitare a structurilor sintactice din punct de vedere paradigmatic, derivațional, transformațional etc.

Primul impediment a fost depăşit, mai întâi de toate, prin faptul că lexicologii au demonstrat demult că, din cauza structurii semantice complicate, lexemele dintr-un punct de vedere semantic pot intra în corelații, iar din alte puncte de vedere nu (Yarțeva, 1968: 5). Astfel, s-a ajuns la concluzia că particularitățile de asociere a cuvântului trebuie cercetate în parte pentru fiecare sens.

De aceea, de fiecare dată, în cercetările sintactice din ultimele decenii, nu se ia în considerare cuvântul în general, ci doar varianta lexico-semantică specifică, prezentând numai una din semnificațiile cuvântului, raportate la un anumit grup semantic de verbe. Aşadar, relația dintre semnificația multiplă a verbului şi utilizarea lui în enunțuri cu structuri sintactice diverse nu a fost cercetată sistemic, deşi a fost acceptată.

BDD-A6809 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:40:27 UTC)

În ceea ce priveşte existenţa unei limite bruşte între enunţurile simple şi cele complexe, aceasta încă demult a provocat dubii în rândul lingviştilor. În concepţia lor, enunţurile complexe nedezmembrabile sau evazive pot fi văzute ca nişte analogii ale enunţurilor simple, iar părţile enunţului complex – ca elemente dependente ale structurii sintactice unitare (v., de exemplu, Pospelov, 1959; Beloşapkova, 1967).

În gramatica engleză, unii cercetători consideră că ideea de enunţ complex, aşa cum există în lingvistica modernă, nu are o bază bine definită şi se referă doar la acele structuri în care se cuprind unităţi predicative dependente, dar care nu au echivalente cu părţile enunţului simplu, adică structurile cu aderenţă relativă (Burlakova, 1975). Unităţile sintactice în care poziţiile dependente au câteva variante structurale, una dintre acestea fiind unitatea predicativă, se referă la enunţul simplu, la fel ca şi structurile cu grupuri secundar-predicative în poziţie de elemente sintactice (idem: 108-109).

Totuşi a fost menţionat, în repetate rânduri, faptul că elementele secundare predicative, la fel ca şi enunţurile subordonate, au rolul de membru al enunţului (Blindus, 1974: 12), vehiculându-se termenul de „echivalenţă poziţională a cuvântului" (Zolotova, 1973). Astfel, după cum a observat M. I. Ossovskaia, „raporturile paradigmatice ale propoziţiilor simple şi complexe" reprezintă un subiect particular al paradigmaticii în sintaxă, pus în discuţie cu mult înainte ca paradigmatica însăşi să fie atribuită sintaxei (Ossovskaia, 1977).

În situaţia sus-menţionată, un rol „conciliant" l-a avut conceptul de actant, care defineşte evenimentul. Acest actant a fost denumit e v e n i m e n ţ i a l datorită semanticii lui (Semantika i sintaksis, 1981), p r o p o z i t i v conform relaţiilor lui derivaţionale (Şavolina, 1980), p r e d i c a t i v graţie organizării sale sintactice şi semantico-sintactice (Arutiunova, 1971, 1976).

În prezent, aşa cum am arătat şi cu alte ocazii, prin termenul de „actant predicativ" se subînţelege „actantul semantic cu semnificaţie de predicat" care se exprimă preponderent prin cuvintele verbalizate (forme verbale impersonale, substantive verbalizate) sau prin propoziţii dependente.

Conceptul de construcţie cu actant predicativ (CAP) a stimulat evidenţierea unităţii sintactice în care este exclusă opoziţia enunţului simplu şi a celui complex, şi anume, a unei construcţii verbale simple, la a cărei bază stă o schemă valenţial-actanţială, formată de un verb şi valenţele sale obligatorii, capabile să se realizeze prin orice mijloc (prin cuvânt, prin sintagme, construcţii secundar-predicative, propoziţie subordonată) sau să nu se realizeze, dacă în varianta dată a construcţiei există o interdicţie referitor la această valenţă. Toate CAP sunt construcţii verbale simple (Kovaleova, 1981; 1982).

Se pare că o astfel de abordare a avut în vizor perfectarea paradigmei semantico-sintactice a enunţului, intenţie ce a întâlnit dificultăţi din cauza faptului că cercetătorii sintaxei se bazau iniţial pe formă, iar paradigma propoziţiei (enunţului) simple şi a celei complexe era studiată separat.

Cercetarea paradigmei construcţiei verbale simple trebuia să stabilească:

1) limitele rândului paradigmatic, condiţionat de relaţia cuvânt şi propoziţie (subordonată);

BDD-A6809 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:40:27 UTC)

2) ierarhia construcţiilor verbale simple, legată de determinarea structurii de bază (primară, centrală, canonică).

Soluţionarea acestor probleme s-a datorat în mare parte teoriei valenţei şi a determinat dezvoltarea, lărgirea concepţiei despre conţinutul cuvântului din componenţa unităţii sintactice, elaborarea unei abordări sintactice pentru categoriile de timp şi de mod, iar identificarea sensurilor şi funcţiilor primare, a structurilor secundar-predicative şi a formelor impersonale ale verbului, în general, putem spune că a impulsionat elaborarea paradigmaticii enunţului.

Încă în anii ’70-’80 ai sec. XX, teoria valenţei s-a detaşat într-un fel de teoria îmbinării cuvintelor, orientându-se către teoria îmbinării cuvintelor cu determinările atributiv-predicative, cu anume enunţuri subordonate, cu grupurile infinitivale (de exemplu, Stepanova, Helbig, 1978: 147-148) şi cu alte îmbinări de cuvinte (de exemplu, Kibardina, 1988: 13).

În acelaşi timp, valenţa de conţinut a fost determinată drept capacitate a verbului de a deschide poziţii pentru unităţile semantice concrete, indiferent de forma lor (Kovaleova, 1981: 42, 1987). În cadrul concepţiei valenţei ca teorie a îmbinării cuvintelor a fost propusă noţiunea de variantă lexico-valenţială a cuvintelor care au o combinatorică lexicală variată – *a trăi în oraş, a trăi mult, a trăi o emoţie* etc. (a se vedea şi Kibardina, 1988). A rămas însă neelucidată problema interpretării valenţei de conţinut în cazurile în care în aceeaşi poziţie se întâlnesc unităţi semantice şi sintactice diferite, cum ar fi: *Iubesc copiii / pe cine are cosiţe / să trăiesc vesel / armonia* etc. Vorba e că o asemenea înşiruire în unele cazuri demonstrează deplasări în semantica verbului (*Ion o iubeşte pe Maria, / Ion îşi iubeşte ţara*), în altele însă verbul îşi păstrează sensul (*Iubesc fetele, razele de lună, liniştea serii şi murmurul izvoarelor*).

Este evident că valenţa de conţinut nu este uniformă, fapt ce a fost dedus şi din teoria despre valenţa logică şi semantică[1], care, de altfel, mult timp nu şi-a găsit aplicare în procesul analizei lingvistice. În realitate, atât valenţa logică, cât şi cea semantică se raportează la semantica semnului, adică la relaţia sa cu lumea înconjurătoare. Prima valenţă, pe care o vom numi l e x i c o-s e m a n t i c ă, rezultă din capacitatea verbului de a fixa în semnificaţia lui relaţiile extralingvistice universale dintre evenimentele realităţii: „Raporturile logice ale raţionamentelor corespund raporturilor semantice în propoziţie” (Stepanova, Helibing, 1978: 152). De exemplu, toate verbele de receptare auditivă au valenţă pentru unităţile care desemnează evenimentul (sunetele), toate verbele vorbirii au valenţă pentru unităţile care exprimă adresantul vorbirii şi vorbirea directă, iar toate verbele acţiunii fizice au o valenţă pentru unităţile ce denumesc un obiect. Aceste valenţe le sunt proprii în virtutea esenţei lucrurilor şi se păstrează până când nu se schimbă sensul verbului.

Totodată, în text, graţie posibilităţilor extinse ale nominalizării indirecte, după aceste verbe, pentru desemnarea evenimentelor, se pot utiliza şi nume obiectuale (*a auzi marea*,

[1] Pentru descrierea explicită a acestora a se vedea M. D. Stepanova şi G. Helbing, 1978.

BDD-A6809 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:40:27 UTC)

a auzi clopotul), şi enunţuri subordonate sau construcţii predicativ-secundare (*Au auzit ce le trebuia., I-au adus să mănânce*). Această valenţă ar putea fi numită lexico-semantică (a se vedea şi SSKPA, 1998), pentru a reflecta utilizarea în aceeaşi poziţie, după verb, a cuvintelor aparţinând claselor semantice diferite. Termenul însă nu acoperă construcţiile cu formele nominale ale verbului şi nici enunţurile subordonate, care, de altfel, sunt comparabile cu cuvintele, dat fiind că ele, ca şi cuvintele, sunt unităţi ale nominalizării, chiar dacă au particularităţi semantice şi sintactice proprii. De aceea, valenţei logico-semantice i se poate opune cea n o m i n a t i v-s e m a n t i c ă.

Prima valenţă este determinată de natura lucrurilor, şi anume la aceasta se poate raporta definiţia dată mai sus pentru valenţa de conţinut ca fiind capacitatea verbului de a deschide în propoziţie poziţii pentru unităţile semantice care se acordă cu el, indiferent de forma lor de exprimare. Al doilea tip de valenţă conţinutală reprezintă pentru primul tip o variantă (deci primul tip reprezintă invarianta): astfel, în enunţuri concrete, în texte concrete, sensul evenimenţial se realizează prin nume de categorii lexicale diferite, prin îmbinări de cuvinte şi enunţuri (subordonate). Invarianta în acest caz nu este numai o unitate abstractă a sistemului limbii, dar şi un conţinut comun, prezent în toate variantele propoziţiilor formate cu acest verb (SSKPA, 1998: 11).

Aceasta însă nu înseamnă că verbul are un număr categoric fixat de valenţe logico-semantice. De exemplu, verbele memoriei prin esenţă au valenţă logico-semantică pentru eveniment, fapt, obiect şi propunere/ idee. La întrebarea: *Tu ţii minte această nuntă?* se poate răspunde: *Nu, atunci mă aflam într-o delegaţie*., răspuns care vorbeşte despre aceea că interlocutorul ţine minte faptul, timpul în care acesta s-a întâmplat, dar nu ţine minte însuşi evenimentul. Următoarele enunţuri subordonate denumesc, corespunzător, evenimentul, faptul, ideea: *Eu ţin minte cum dansam la nuntă/ că noi dansam la nuntă/ că la nuntă se dansează.*[1]

O asemenea viziune asupra valenţei argumentează necesitatea interpretării evenimenţiale a numelor proprii şi de obiect în poziţii de actanţi predicativi. De exemplu: *El a auzit-o pe Maria Tănase = El a auzit cum cânta Maria Tănase, El a auzit clopotul = El a auzit cum bate clopotul*. În toate aceste cazuri numele, fără să-şi piardă sensul său concret care se manifestă ca suplinitor al enunţului în contextul glotic respectiv, al cărui predicat este determinat pe baza diferitor presupoziţii şi semantica enunţului, sunt strâns legate de pragmatică.

De altfel, în majoritatea limbilor există tendinţa de a utiliza în una şi aceeaşi poziţie câteva tipuri diferite de actanţi, printre care şi actanţi predicativi. Situaţia creează impresia falsă că diferite tipuri de actanţi predicativi, utilizându-se în calitate de sinonime ale aceluiaşi verb principal (VP) sau ale tipurilor diferite de VP, sunt membri cu drepturi egale de acelaşi nivel al CAP.

Dacă pornim de la concepţia organizării enunţului centrată pe verb, reiese că VP „prezice" sau anticipează semnele semantice ale actanţilor, iar din compararea acestor

[1] Despre sfera semantică a enunţului a se vedea Arutiunova, 1976.

BDD-A6809 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:40:27 UTC)

semne cu gradul lor de realizare în tipuri sintactice diferite de actanți predicativi se poate trage concluzia cu privire la ierarhia actanților predicativi în seria sinonimică: construcțiile cu unii actanți predicativi explică mai bine structura semantică decât construcțiile ce conțin alți actanți.

Evitând pretenția de a stabili legături derivaționale între membrii şirului în enunț, totuşi trebuie căutată o formă (modalitate, logică, ordine) în aranjarea acestui şir, formă care nu se află în rezultat (abordare derivațională), ci în centrul lui. Aceasta este o unitate sintactică în care structura semantică primară „întâlneşte" forma primară a exprimării sale (construcție primară). O astfel de structură este numită „de bază" (Kovaleova, 1981; 1987; SAIa, 1984).

În lingvistica europeană, această noțiune este legată de bine cunoscutul concept al lui Kurilovich despre formele primare şi secundare şi sensurile (funcțiile) unităților limbii. Conform acestei concepții, fiecare structură semantică are o formă primară de exprimare, iar fiecare construcție sintactică are structură semantică primară proprie, pentru a cărei exprimare există în limbă.

În lingvistica cognitivă, referitor la cazul în discuție, se vorbeşte despre unitatea sensului central şi a formei centrale (Taylor, 1989). În ultimul timp, a început să se utilizeze termenul de „formă canonică".

Ideea de „structură de bază" de asemenea a evoluat. La început ea putea fi determinată doar în baza propoziției. În timp, s-a stabilit că structura de bază include neapărat constituentul modal al enunțului, or anume acesta determină nivelul dificultății formale a enunțului: forma lui sintactică se află în legătură directă cu semnificația lexicală a VP. Aceasta înseamnă că ideea despre influența semanticii verbului asupra organizării semantice şi sintactice a constituentului propozitiv al enunțului trebuie să fie completată cu cercetarea influenței semanticii VP asupra organizării semantice şi sintactice al constituentului modal al enunțului. De aici, se poate afirma că, „cu cât este mai slabă încărcătura semantică a formelor cazuale şi cazual-propoziționale ale substantivelor, cu atât este mai strânsă legătura lor cu semantica verbului", adică, cu atât este mai puternică influența verbelor regente" (SSKAP, 1998: 32). Semantica verbelor vorbirii, de exemplu, nu influențează parametrii temporali ai evenimentului pus în discuție, această încărcătură cade asupra verbului dependent, care are funcția de a reprezenta cumva evenimentul, şi asupra actantului predicativ, care, din această cauză, în mai multe situații, obține forma unui enunț subordonat. Din contra, semantica verbelor de dorință presupune semantica temporală a evenimentului dorit, încărcătura asupra verbului dependent este minimă, în mai multe limbi dezvoltându-se forme infinitivale de actant predicativ.

Evidențierea structurilor de bază centrale în sintaxă permite să înțelegem motivarea formelor sintactice în enunț, adică legătura dintre structura semantică primară a enunțului şi structura lui sintactică primară. Astfel, s-a explicat faptul de ce în anumite construcții se utilizează unele predicate verbale, iar în alte construcții alte predicate verbale sau substantive verbale. În acest mod, este dezvăluită motivarea în diferite construcții sintactice. A fost determinat şi faptul că minimumul structural al enunțului nu poate

BDD-A6809 © 2012 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:40:27 UTC)

fi redus la propoziția simplă, nucleară, or, structurile de bază pot fi atât propoziții simple, cât şi complexe, la fel ca şi propozițiile complicate de construcțiile secundar-predicative – această posibilitate reiese din însăşi axioma că fiecare formă îşi are semnul său primar, iar fiecare sens – forma sa primară (SSKAP, 1998: 33).

Aşadar, structura sintactică este organizată ierarhic, verbul determină circumstanțele atât din punct de vedere semantic, cât şi sintactic. Ideea centrării enunțului pe verb, în concepția lingviştilor, este comparabilă cu concluzia lui Vitovski cu privire la predicativitatea vorbirii interne (Grişaeva, 1995: 139).

Studiile de specialitate identifică următoarele criterii de stabilire a structurii de bază: 1. realizarea lexico-sintactică a valențelor conținutale obligatorii ale predicatului; 2. corelarea fiecărui actant semantic cu referentul său propriu; 3. caracterul izomorf al ierarhiei unităților semantice şi sintactice; 4. exprimarea structurii semantice în modul cel mai explicit şi concis. De exemplu, structura semantică a CAP cu VP care exprimă dorința, percepția, gândirea poate fi reprezentată, în mod generalizat, din perspectiva actanților, după cum urmează: „subiectul" (dorinței, percepției, gândirii), „dorința", „percepția", „activitatea de gândire", „obiectul" (evenimențial) (dorinței, percepției, gândirii). Cu aceste VP se formează CAP cu enunț secundar subordonat, cu construcție secundar-predicativă, cu substantiv deverbal. Primele trei criterii exclud din componența structurilor de bază construcțiile pasive şi reflexive. Pentru CAP ce conțin VP menționate mai sus, acestea vor fi construcțiile cu enunț secundar subordonat, cu construcții secundar-predicative, cu substantive abstracte şi concrete.

Cel de-al patrulea criteriu se axează pe identificarea răspunsului la întrebarea – cu ce predicate evenimentul poate fi descris suficient de explicit de un substantiv abstract în poziția obiectului, deşi acest eveniment nu oferă nicio informație cu privire la parametrii temporali, nici cu privire la participanții evenimentului; cu ce predicate, pentru atingerea acestui scop, este necesară construcția secundar-predicativă, în care sunt desemnați participanții evenimentului în mod explicit sau implicit, atunci când parametrii temporali absoluți lipsesc; şi, în cele din urmă, cu ce predicate obiectul evenimențial trebuie să fie exprimat prin propoziție subordonată, în care este posibilă desemnarea atât a participanților la eveniment, precum şi parametrii aspectuali-temporali.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Arutiunova, 1971 – Арутюнова Н. Д. *О номинативном аспекте предложения*. В: Вопросы языкознания. 1971, нр. 6, с. 63-73.

2. Arutiunova, 1976 – Арутюнова Н. Д. *Предложение и его смысл (Логико-семантические проблемы)* Москва: Наука, 1976. 383 с.

3. Beloşapkova, 1967 – Белошапкова В. А. *Сложное предложение в современном русском языке* (некоторые вопросы теории) Москва: Просвещение, 1967. 158 с.

BDD-A6809 © 2012 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:40:27 UTC)

4. Blindus, 1974 – Блиндус Е. С. *Потенциалъно-предикативные сочетания в английском языке*. Автореф. дис. канд. филол. наук. Москва, 1974. 34 с.

5. Burlakova, 1975 – Бурлакова В. В. *Основы структуры словосочетания в современном английском языке*. Л.: ЛГУ, 1975, 128 с.

6. Grişaeva, 1995 – Гришаева Л. И, *Валентные свойства глагола и когнитивные структуры// Лингвистика на исходе XX века: Итоги и перспективы*. – Тезисы международной конференции. – М.: МГУ, 1995. – Т.1.

7. Kovaleova, 1981 – Ковалева Л. М. *О первичных и вторичных структурах в синтаксисе.* В: *Лингвистика и методика в высшей школе.*: Сб. науч. тр. М.: МТПИИЯ им. Тореза, 1981, вып. 170, с. 41-51.

8. Ковалева Л. М. *Проблемы структурно-семантического анализа простой глагольной конструкции в современном английском языке.* Иркутск: Изд. Иркутск. Ун-та, 1987. 221 с.

9. Kibardina, 1988 – Кибардина С. М. *Валентность немецкого глагола*. Дисс. ... докт. филол. наук. Л, 1988, 580 с.

10. Ossovskaia, 1977 – Оссовская М. И. *Актуальные вопросы семантики и синтаксиса: сборник научных трудов*. ЛГПИ, 1977 124 с.

11. Pospelov, 1959 – Поспелов Н. С., *Сложноподчиненное предложение и его структурные типы.* В: *Вопросы языкознания,*1959, т. 2.

12. SAIa, 1984 – *Современный английский язык (слово и предложения).* Под ред. Л. М. Ковалевой – Иркутск, 1997. 409 с.

13. Semantika i sintaksis, 1981 – *Семантика и синтаксис конструкций с предикатными актантами*. В: *Типологические методы в синтаксисе разносистемных языков*: Материалы всесоюз. Конф., 14-16 апр. 1981. Л.: Наука, 1981. 108 с.

14. SSKPA, 1998 – *Синтаксическая семантика конструкций с предикативными актантами*. П. Отв- ред. Ковалёва Л., Иркутск, Изд. ИГЭА, 1998. 287 с.

15. Stepanova, Helbig, 1978 – Степанова М. Д., Хельбиг Г. *Части речи и проблема валентности в современном немецком языке.* М., 1978.

16. Şavolina, 1980 – Шаволина, С. Н. *Семантика предложений с предикатами каузации страха в английском языке // Семантическая интерпретация простого предложения*. – ИГПИ, 1980. – С. 18.

17. Taylor, 1989 – Taylor J. R. *Linguistic categorisation: Prototypes in Linguistic Theory*. Oxford: Clarendon. Press, 1983. XIII. 270 p.

18. Yarţeva, 1968 – Ярцева В. Н. *Взаимоотношение грамматики и лексики в системе языка*. В: *Исследования по общей теории грамматики*. М.: Наука, 1968, с. 5-57.

19. Zolotova, 1973 – Золотова Г. А. *Очерк функционального синтаксиса русского языка.* М.: Наука, 1973. 351 с.

BDD-A6809 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:40:27 UTC)